

urmată de cea dedicată episcopilor gherleni (1939), la care putem adăuga cercetările recente ale lui Cornel Sigmirean (*Istoria formării intelectualității românești din Transilvania în epoca modernă*, Cluj-Napoca, 2000; *Intelectualitatea ecleziastică. Preoții Blajului (1806-1948)*, Cluj-Napoca, 2007), sunt cam singurele „baze de date” mai ample și cu caracter mai sistematic pe care istoriografia de până acum le-a oferit în materie de personalități ecleziastice românești de secol XIX. Prezenta lucrare, cea mai completă și mai bine documentată în acest stadiu al cercetărilor, oferă un instrument de lucru de cea mai mare utilitate pentru cercetarea științifică interesată de epoca modernă.

Documentarea și elaborarea lucrării sunt rezultatul unui efort de echipă, realizat în cadrul și cu suportul financiar al unui proiect CNCS, derulat la filiala Cluj a Academiei Române, condus de doamna Mirela Andrei Popa în calitate de director de proiect. Cercetarea de echipă a făcut posibilă ducerea la bun sfârșit a unei documentări complexe și dificile, care a presupus consultarea unor surse primare răspândite pe un areal geografic larg, începând cu arhivele vaticane și cu cele vieneze, continuând cu fonduri existente la diferite filiale ardelenale ale Arhivelor Naționale, precum și a unei bogate bibliografii românești și străine, toate acestea prezentate pe larg la secțiunea *Referințe bibliografice* (pp. 411-426). Efortul colectiv care stă la baza acestei lucrări n-a prejudiciat scriitura cărții, care este una unitară, atât în partea de studiu introductiv, cât și la biografiile personalităților avute în vedere. Remarcăm analiza temeinică pe care o propun autorii volumului în studiul introductiv, o elaborare erudită, bazată pe o informație bogată și au un stil agreabil, care face cartea îmbietoare, nu doar pentru specialiști, ci și pentru publicul larg, care nu este uitat, după cum se menționează explicit în nota asupra ediției.

Dacă pentru specialiști, dicționarul de personalități ecleziastice pe care îl prezentăm este un instrument de lucru și un model de interpretare, pentru conștiința greco-catolicilor din România secolului XXI lucrarea este fără nicio exagerare un repertoriu al identității spirituale și ecleziale a acestei comunități, care a contribuit atât de mult la modernizarea întregii națiuni române sub aspect cultural și național, precum și la re conectarea societății românești la valorile civilizației apusene.

În final, se cuvine să-i felicităm pe autori pentru rezultatul obținut și să ne exprimăm speranța că demersul lor va fi unul stimulativ, în sensul de a constitui un îndemn și o încurajare pentru inițiative care să repertorizeze și alte categorii socio-profesionale românești din epoca modernă.

Ion Cârja

Sergiu SOICA, *Eparhia Greco-Catolică de Oradea și Securitatea în anul 1948*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2014, 343 p.

Apărută la o editură de prestigiu din Cluj-Napoca, cartea lui Sergiu Soica, *Eparhia Greco-Catolică de Oradea și Securitatea în anul 1948*, se întinde pe parcursul a 343 de pagini, în cuprinsul ei găsim se teme de istorie contemporană legate de instituția bisericească a românilor uniți din nord-vestul României. Pretinzându-se a fi o carte de istorie care se adresează unui public specializat sau mai puțin specializat, cartea lui Sergiu Soica este mai degrabă o combinație de material documentar – cules din arhive și biblioteci virtuale – în care autorul a inserat și câteva considerații critice pe marginea documentelor, care, pentru o lucrare de istorie, ar trebui să se regăsească în partea a doua a cărții, autorul umplând paginile cărții încă de la început cu fragmente de documente.

La o lecturare atentă – atât a primei părți tematice, cât și a anexelor documentare – se observă multe inadvertențe în privința editării acestui volum. Astfel, în capitolul introductiv dedicat instaurării comunismului în România, autorul s-a axat pe un cadru general al prigoanei îndreptate împotriva Bisericii Greco-Catolice, descris cu un suport minimal al notelor de subsol, lipsind cu desăvârșire istoriografia la zi a problemei, fapt care a condus la o necunoaștere a specificului local. Inserarea documentului privind „unificarea”, datat 29 august 1948, găsit în arhiva C.C. al P.C.R., nu se distinge clar de așa-zisul text critic, autorul făcând mai degrabă o „cronologie” a măsurilor luate de comuniști la suprimarea Bisericii. Trecerea bruscă de la descrierea foarte pe scurt a organizării Episcopiei de Oradea (vicariate, protopopiate) la măsurile luate de comuniști împotriva Bisericii nu face decât să

producă și mai multă confuzie în mesajul transmis, cititorul întorcându-se de la un cadru particular la unul general care nu vorbește direct de instituție, ci de prigonitorul ei.

Capitolul *Securitatea și Episcopia de Oradea* nu aduce nicio noutate în privința instituției de represiune a Partidului Comunist, ci este mai degrabă o preluare de documente fără text critic din cartea Floricăi Dobre (coordonator), *Securitatea. Structuri-Cadre. Obiective și metode (1948-1967)*, vol. I, București, 2006, pentru că nu folosește ghilimele și nici verbul la „trecut”. Și în această privință, bibliografia aferentă temei este minimală, iar ponderea cantitativă a informației despre structurile și personalul Securității înclină majoritar spre instituția de represiune. Surprinzător de puține sunt referințele legate de Episcopia de Oradea, anume cele din afirmația „În perioada anilor 1948-1955 componența Direcțiilor Securității și a Birourilor, pe teritoriul Episcopiei de Oradea era următoarea” (p. 18), și cele legate de menționarea câtorva nume conspirative de informatori care au furnizat date despre greco-catolici. Cuvântul de mulțumire – care se pune de obicei la începutul volumului – este parte a acestui capitol introductiv.

În *Scurtă cronologie evenimentelor anului 1948* autorul oferă informații diverse, atât din punctul de vedere al interesului general pe marginea subiectului Bisericii Greco-Catolice în anul 1948, cât și informații particulare, referitoare la Episcopia de Oradea. Putem constata faptul că în acest subcapitol, cele mai multe informații sunt de ordin general (circa 57), secundate de informații privind Episcopia de Oradea (circa 38), diversitatea informațiilor înmulțind paginile cărții și cu referințe privind episcopiile de Lugoj (circa 14), de Cluj-Gherla (circa 4) și chiar Maramureș (1), care nu țin în mod direct de subiectul cărții.

În capitolul *Episcopia de Oradea*, autorul revine cu o descriere detaliată a structurii administrative în 1948, trecând în revistă preoții eparhiei, informațiile culese din Arhivele CNSAS fiind însă din anul 1950, ceea ce confirmă faptul că titlul cărții nu corespunde conținutului. Preoții eparhiei sunt menționați în cadrul unui tabel în parohiile unde au funcționat, referința sursei fiind, și în acest caz, un document din anul 1954, și nu din 1948 așa cum se specifica în titlul capitolului. Și aici lipsesc referințele critice, de exemplu pentru preoții Andrei Coman și Pășcuțiu Aurel, autorul menținându-i pe ambii ca parohi români greco-catolici la Carei în 1948 (!?), atâta doar că A. Coman ajunge în Carei mult mai târziu, în 1954 fiind protopop ortodox, și nu greco-catolic. La fel și Vasile Enghiș, care în 1948 era preot în Cosniciu de Jos (Sălaj) și nu în Beiuș, așa cum menționează Sergiu Soica, a devenit apoi protopop ortodox la Beiuș (a se vedea Silviu Sana, *Contribuții la istoria eparhiilor greco-catolice de Oradea Mare și Baia Mare în perioada comunistă. Raportul vicarului dr. Augustin Paul din 1957 în „Acta Musei Apulensis”, „Apulum”, XLIX, 2, 2012, p. 307-326*). Preotul profesor Iuliu Hirțea este trecut „episcop”, dar el în 1948 era simplu preot arestat, iar Vasile Hossu, la fel. Astfel, tabelul prezentat este lipsit de adevăr pentru că documentul nu este redat întocmai cum a fost conceput. Autorul a inclus numele preoților prezentați în documentul intitulat „Lista parohiilor foste greco-catolice cu numele preoților, așa cum erau înainte de unificare/indicarea satului, comunei/ conf. Ord.7984/1954” semnat de împuternicitul Ministerului Cultelor, într-un tabel nou, fără nicio referință critică, creând și de această dată confuzie prin transmiterea eronată a unor informații. Documentul nu este redat așa cum a fost întocmit (originalul la ANR, Ministerul Cultelor, Dir. Studii, dos. 80, vol. 1, f. 100-103), autorul trecându-i în 1948 pe preoții din 1954, fără a face o comparație critică a numeroaselor documente din arhive.

Aceeași greșeală este făcută și la p. 49, „Parohii vacante în 1948”; autorul, fără a verifica corectitudinea informației, a extras dintr-un alt tip de document date referitoare la „parohiile vacante” care, cel puțin în cazurile Diosig, Hăucești, Bucium, Tinca, erau filii, în document specificându-se că „nu a fost [preot]” (cnf. ANR. Ministerul Cultelor, Dir. Studii, dos. 80, vol. 1/1954, f. 280-281). Bogăția informației din tabele cu preoți „trecuți” sau „netrecuți” la ortodoxie putea fi fructificată printr-o mai atentă cercetare, atât a persoanelor, cât și a parohiilor, autorul știind că preluarea informațiilor din „mâna” autorităților comuniste nu corespunde întocmai adevărului istoric, fiind de cele mai multe ori mistificată. De cele mai multe ori, anul de referință pentru informațiile extrase din documente este 1954, așa cum sunt și datele privind preoții care s-au pensionat după revenire și preoții care au demisionat din cler. Totodată lista preoților „reveniți”, trecuți la Biserica Ortodoxă, are

în componență numele lui Enghiș Vasile, deja protopop ortodox în funcție la Beiuș, lucru întâmplat după 1948 și înainte de 1954.

În capitolul *Academia Teologică Română Unită-Oradea* autorul pune semnul „egal” între „Academia Teologică” și „Seminarul din Oradea” afirmând că acesta „s-a înființat prin decret de împăratul Leopold...”, aserțiune lipsită de adevăr, pentru că împăratul a înființat Seminarul, și nu „Academia”, care a fost înființată în perioada interbelică.

Demnă de luat în seamă, ca valoare documentară, este lista studenților teologi de la Oradea pe care autorul o valorifică tot sub forma unor tabele, informațiile biografice fiind interesante doar din perspectiva Securității, a cărei preocupare era aceea de a cunoaște pe posibili viitori susținători ai Bisericii. „Destinele Teologilor”, „Teologi hirotoniți clandestini”, „Teologi ai Academiei de Teologie din Oradea”, „Profesorii școlilor Beiușului” sunt alte subcapitole unde informațiile au la bază surse documentare provenite din arhiva CNSAS, dar aceste documente – interesante prin nouitatea informației – nu sunt consemnate pentru anul 1948, sursele indicate fiind din anii 1949-1955, când au fost redactate.

Deși se încadrează în tematica cărții privind anul 1948, capitolul *Biblioteca și Arhiva Episcopiei de Oradea* reia un subiect deja dezbătut (a se vedea Silviu Sana, *Carte, cenzură și biblioteci în Nord-Vestul României*, Cluj-Napoca, P.U.C., 2013, p. 93-128), fără a face referință la acesta, singurele surse fiind cele arhivistice, autorul neținând cont de actualizarea celor publicate, nerespectând deontologia științifică și demersurile celor care l-au precedat în cercetarea temei.

Palatul Episcopal este un alt capitol în care autorul inserează o listă imensă cu bunurile inventariate de cei care au preluat palatul episcopal după suprimarea Bisericii. Tot în afara cadrului cronologic este și capitolul *Laicii Episcopiei de Oradea după anul 1948*, documentele analizate și redată fiind din anii 1955-1956.

Partea de anexe documentare – cea mai interesantă din punctul de vedere al noutății informației documentare pe tema dată – care, din păcate, nu a fost valorificată critic în prima parte a lucrării, așa cum se cuvine unei lucrări științifice de istorie, este marcată de câteva inadvertențe de ordin cronologic (1/14 noiembrie 1947, 74/2 ianuarie 1949, 75/7 ianuarie 1949, 76/19 aprilie 1949), dar și de ordin tematic (31, 32, 33/1 septembrie 1948), datorită faptului că documentele aduc informații referitoare la preoții și parohiile arondate Eparhiei de Maramureș, fără a le menționa într-o notă de subsol pe cele care țineau de eparhia orădeană. Aceeași situație o întâlnim și la doc. 56/20 octombrie 1948, unde preoții și parohiile arondate eparhiei de Oradea nu sunt semnalate distinct de cele aparținătoare eparhiilor de Maramureș și Gherla din județul Sălaj. Documentul 76/19 aprilie 1949, pe lângă faptul că nu se încadrează cronologic în tematica dată, are o cu totul altă descriere pe scurt față de conținutul propriu-zis. La finalul lucrării este inserată ca anexă o „organigramă” a eparhiei de Oradea din perioada interbelică cu date editate din surse diferite (revista „Vestitorul”), această punere în pagină fiind făcută fără a menționa preoții, ci doar funcțiile din aparatul administrativ și parohiile arondate fiecărui protopopiat, fiiliile nefiind menționate la parohia de care aparțin, ci în cadrul protopopiatului. Mai mult, autorul nu ține cont de faptul că în 1948 eparhia de Oradea suferise câteva modificări în ceea ce privește reorganizarea structurilor sale (înființarea unor noi parohii, funcțiile din aparatul administrativ, școlile din eparhie) după perioada Dictatului, și mai ales, în anii premergători suprimării Bisericii Greco-Catolice.

În concluzie, recomandăm autorului ca pe viitor, atunci când își asumă publicarea unei lucrări de istorie locală, să folosească metodele specifice cercetării istorice și, fiind străin de tema cercetată, să se familiarizeze atât cu bibliografia locală, cât și cu geografia teritoriului ecleziastic pentru a nu dezinforma publicul nespecialist. Datoria istoricului este aceea de a reda prezentului partea de adevăr din trecut, nu inventându-l sau ignorând realitatea locală, ci prin asumarea unei metode științifice riguroase, să caute să-l redea așa cum a fost atunci. Cât privește raportarea la documentele Securității puse în circuit științific, recomandăm autorului ca la fiecare document să facă o analiză atentă și să menționeze faptul că veridicitatea informațiilor poate fi îndoielnică, autorii acestor documente fiind marcați de o puternică subiectivitate. În aceeași recomandare intră și alegerea unui titlu potrivit pentru o viitoare lucrare care să definească pe scurt despre cine/ce este vorba și în ce timp s-au întâmplat

faptele respective, fixarea clară a perioadei cercetate fiind un lucru elementar într-o cercetare istorică. În fond, nu numărul lucrărilor/cărților contează, ci calitatea acestora.

Silviu-Iulian Sana

Dr. MARTON József, *A Gyulafehérvári Római Katolikus Egyházmegye a 20. században [Dieceza Romano-Catolică de Alba Iulia în secolul XX]*. Csíkszereda, Pro-Print Könyvkiadó, 2014, 310 p.

Istoria comunităților romano-catolice din Transilvania are multiple fațete de ordin spiritual, instituțional, cultural, social și etnic. Cea mai veche structură organizatorică romano-catolică din Ardeal a luat naștere cu un mileniu în urmă sub forma Episcopiei de Alba Iulia, care în decursul activității sale a menținut tot timpul o strânsă legătură cu Sfântul Scaun de la Roma. Având în vedere acest factor, istoria Diecezei de Alba Iulia aduce cu sine, în mod necesar, și numeroase valențe politice și diplomatice care au energizat-o și din punct de vedere evenimentțial. Profesorul Marton József, decanul Facultății de Teologie Romano-Catolică din cadrul Universității „Babeș-Bolyai”, este un reputat specialist în istoria bisericii catolice, atât pe plan mondial, cât și în România, autor a numeroase cărți și studii în domeniu. De data aceasta, a ales să se ocupe de istoria Diecezei de Alba Iulia în secolul XX. Și este lesne de înțeles acest lucru, de vreme ce acest veac a adus cu sine numeroase întorsături politico-teritoriale, uneori cu totul neașteptate, iar dirigitorii episcopiei trebuiau să se adapteze la timp și în mod adecvat, dacă doreau să păstreze în viață această instituție ecleziasitică prestigioasă care influența viața sufletească a sute de mii de credincioși romano-catolici.

Având în vedere titlul cărții, adoptarea criteriului cronologic drept metodologie de cercetare pare firească, alături de problematizarea fenomenelor sociale și economice predominante, strâns legate de reacția factorilor de răspundere ai Episcopiei Romano-Catolice față de provocările specifice fiecărei epoci istorice. Corespunzător criteriului cronologic de cercetare, primul capitol are în vedere situația Diecezei din Transilvania la începutul secolului XX. Deși numeroși istorici și publiciști de astăzi au convingerea că pe atunci instituțiile religioase romano-catolice se bucurau de ocrotirea statului maghiar, în realitate autorul constată amplificarea declarațiilor și atitudinilor anticlericale din partea guvernelor așa-zis „liberale”. Deosebit de evidentă era această atitudine în domeniul sistemului de învățământ, autoritățile căutând să convingă îndeosebi comunitățile sătești să transforme școlile confesionale romano-catolice în unități de școlarizare ale statului, cu un program de învățământ laic.

Fenomene contradictorii se manifestau pe scară largă în domeniul social-economic, cu efecte directe asupra moralității și mentalității populației. Progresele pe planul industrializării Transilvaniei s-au manifestat în mai mică măsură în ținuturile locuite de secui, unde marile firme forestiere căutau prin diferite mijloace să preia pădurile comunităților rurale, privându-i pe săteni de o bogăție străveche. În comitatele secuiești se manifesta o lipsă evidentă a surselor de subzistență, iar migrația forței de muncă spre orașe sau chiar emigrarea în America și în restul României a luat proporții de masă. Lipsa de adaptare la modul de viață urban a dus la răspândirea alcoolismului și prostituției, la diminuarea sentimentelor religioase și a vieții bisericești. Reacția preoților romano-catolici a fost uneori promptă și astfel a luat naștere Liga Antialcoolică din Transilvania, sub patronajul episcopului romano-catolic Majláth Gusztáv-Károly, iar mai târziu a fost înființată și Liga Preoților Abstenenți. Preoțimea romano-catolică s-a implicat și în soluționarea problemelor economice, contribuind la înființarea și extinderea rețelei cooperatiste „Hangya” (Furnica).

Autorul remarcă personalitatea proeminentă a episcopului Majláth Gusztáv-Károly în mobilizarea clerului romano-catolic pentru acțiunile în domeniul moral, social sau bisericesc, care a inițiat în scopul revigorării vieții religioase sinodul diecezan din data de 7 iulie 1913 de la Alba Iulia, în sediul catedralei. Sinodul diecezan a reînsuflețit viața religioasă îndeosebi prin faptul că a îndemnat preoții romano-catolici să devină membri activi ai comunităților în care slujesc, transformându-se în inițiatori ai acțiunilor cultice, sociale și culturale. Dar în anii Primului Război Mondial clerul romano-catolic a fost supus unor provocări cu totul ieșite din comun, printre care se numără și activitatea pe